

Občanské právo

v kapitole

e

e pak umět:

poslání a podstatu
ského práva

nat o důležitých občansko-
ch vztazích

nat o podstatě a omezení
ckých práv, odpovědnosti
du a dědickém právu

nat o důležitých součástech
ních vztahů, do kterých
vstupuje

mechanismus notářské
ti

POJEM

IV

namená příslušnost ke skupině lidí
zemí určitého státu. S občanstvím
příslušná práva a povinnosti platí
hoto státu.

SOUVISLOSTI

ství a státní příslušnost

my se často nesprávně zaměňují.

je (jak již bylo uvedeno v pojmech
ně úzký a dlouhodobý svazek člově-
ami včetně oboustranné platnosti
nosti. Občan může mít i více občan-
států.

ušnost je právní vztah fyzické oso-
stám, který se nabyvá buď naroze-
naturalizací (např. sňatek cizince
aného státu nebo udělení státního
anci). Státní příslušnosti se nejčas-
tírním nebo propuštěním z občan-
svazku na žádost daného občana.
v rámci právního vztahu s daným
ci cestou nabytí dvou i více státních
V některých případech také nemusí
slušnost k žádnému státu (tzv. osoba
slušnosti). Většinou se jedná o oso-
společnosti, často běžence z jiných
které nemohou prokázat svoji identi-
pod.

Po prostudování této kapitoly poznáte:

- čím se zabývá občanské právo
- subjekty občanskoprávních vztahů a důležité občanskoprávní vztahy
- zásadní pojmy v oblasti smluvních vztahů, odpovědnosti za škody, řešení dědického práva
- podstatu práce notářství a notáře

Kapitola se stručně zabývá občanským právem a hlavními zásadami, jevy a ustanoveními občanského zákoníku ČR. Jsou popsány důležité občanskoprávní vztahy a vybrané úseky jejich úpravy v občanském zákoníku.

Občanské právo

Občanské právo je považováno za základ právního státu. Právě toto odvětví práva vymezuje a zabezpečuje onu hlavní zásadu právního státu, tj. nedotknutelnost lidské důstojnosti a svobody všech občanů v právním státě (deklarované již v Ústavě ČR).

Toto základní postavení v systému práva demokratických a právních států zřetelně vyplývá z celé historie lidstva i historie vývoje občanského práva a jeho postavení v různých dobách a v různých státech. Je příznačné, že v autoritativních společenských systémech je právě toto právo silně potlačováno, redukováno či nedodržováno.

Toto odvětví práva je také základním právem soukromým, které zapisuje, upravuje, řeší právní vztahy osob, občanů, jednotlivců.

Klasickým zdrojem a vzorem občanského práva bylo římské právo, jehož některé postuláty jsou platné dodnes.

V následujícím textu si všimneme jen vybraných částí občanského práva.

Definice občanského práva

Občanské právo je oblastí práva, která řeší společenské vztahy zejména majetkové povahy, jakož i statutární záležitosti vznikající mezi občany navzájem nebo mezi občany a institucemi a státem. Současně přiměřeně naplňuje občanských práv a svobod, zejména ochrany osobnosti a nedotknutelnosti osobního vlastnictví a soukromí.

Základem občanského práva a jeho klíčovým dokumentem je zákon č. 89/1964 Sb., občanský zákoník. Patří mezi nejobsáhlejší a nejvýznamnější právní dokumenty. (Pozn: v době přípravy učebnice je již připraven vládní návrh občanského zákoníku.)

Důležitost občanského zákoníku také dokazuje to, že se jedná o největší druh práva. ▼

Historie vzniku občanského zákoníku

Snahy zakotvit práva člověka v právním předpisu jsou velmi staré. První kroky tohoto naplňování můžeme spatřit již v právní normě Corpus iuris civilis, kterou vydal byzantský císař Justinián v 6. století. Ke skutečnému naplnění myšlenky vydat ucelený právní předpis s charakterem občanského zákoníku došlo až v 19. století. Podepsaly se na tom i ideje osvícenství. Výrazným impulsem k tomu byl skutečný občanský zákoník z tohoto období je francouzský Code Napoléon z roku 1804. Významně ovlivnil vznik podobných právních předpisů v dalších evropských zemích. V českých zemích platil občanský zákoník občanský (1811, na obrázku vpravo), který platil v Rakousku dodnes. U nás byla jeho právní ustanovení prakticky v platnosti až do roku 1964, kdy byl nahrazen novým Občanským zákoníkem. Ten je dodnes velizovaný a v platnosti) již půl století starým právním předpisem.

Subjekty občanského práva

Občanské právo rozlišuje tyto subjekty:

- fyzické osoby,
- právnické osoby,
- stát.

Fyzické osoby

Fyzické osoby jsou z pohledu práva jednotlivci. Jejich právní subjektivita vzniká narozením a zaniká smrtí. Nikdo nemůže být zbaven právní subjektivity, pouze může být omezena způsobilost k vykonávání právních úkonů.

Právní subjektivita je způsobilost vystupovat v právních vztazích vlastním jménem a nést majetkovou odpovědnost z těchto vztahů vznikajících.

Způsobilost k právním úkonům je daná dovršením 18 let. U způsobilosti k právním úkonům může dojít k omezení nebo zcela ke zbavení, a to z důvodů duševní choroby, alkoholismu, závislosti na omamných látkách aj. Zbavení způsobilosti může provést jen soud, a to na základě doporučení odborného lékaře.

Nezletilí mají způsobilost jen k právním úkonům, které jsou přiměřené rozumové vyspělosti odpovídající jejich věku.

V občanskoprávních vztazích mají všichni účastníci rovné postavení.

Právnická osoba

Právnickou osobou se nazývá uměle vytvořený subjekt, kterému je na základě zákonů a norem přiznána právní subjektivita.

Právnickými osobami se občanský zákoník zabývá ve vztahu k osobám fyzickým, neboť občanský zákoník pojednává především o naplňování práv občanů, jednotlivců.

Stát

Stát je považován za právnickou osobu, která se liší od ostatních osob především svou autoritou a donucovací a kontrolní mocí. Stát musí být zastupován k tomuto účelu pověřenými osobami (jsou určeny státní mocí především z řad ministrů, státních institucí a úřadů).

Zastoupení osob k právním úkonům

Pokud není fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, jedná za ni zákonný zástupce. Může také ale dojít k pověření (což může učinit soud).

Ten, kdo zastupuje, musí mít pevně stanovená pravidla, o čem může a nemůže rozhodovat.

Při právním úkonu je možné dát se zastoupit fyzickou nebo právnickou osobou.

Zmocnitel udělí za tímto účelem tzv. plnou moc zmocněnci, v níž musí být uveden rozsah zmocněncova oprávnění.

Plná moc zaniká:

- je-li proveden úkon, na který byla omezena,
- je-li odvolána zmocnitelem,
- je-li vypovězena zmocněncem,
- zemře-li zmocněnec.

Občanský zákoník na Wikipedii: http://cs.wikipedia.org/wiki/Občanský_zákoník
 Občanský zákoník, paragrafové znění: <http://portal.gov.cz>
 (sekce Zákony a v poli Číslo předpisu zadejte řetězec znaků 40/1964)

SOU

Subjekty občanského práva

Jak již bylo řečeno, občanské subjekty práva: fyzické osoby, by a stát.

• **Fyzická osoba** – občané, jednotlivci, kteří vstupují do četných právních vztahů a za sebe (jako za osobu) jednají a řeší své právní záležitosti.

• **Právnická osoba** – subjekt s právní subjektivitou. Typický je to například firma vyvíjející obchodní činnost (například datelství) vstupující ve vztahy k občanskému právu do právního vztahu k fyzické osobě (například vztahy dodání produktu firmou koncovému zákazníkovi, uživatelská podpora a zajištění práv občana – zákazníka).

• **Stát** – rovněž ten (jako právní osoba) vstupuje do řady občanskoprávních vztahů. Příkladem může být vstup státního řízení (viz kapitola Dědictví, str. 46).

Navenek stát reprezentuje například prezident republiky, vládní a ministerští úředníci, instituce a úřady.

SOU

Působnost právnické osoby v občanském zákoníku

Občanský zákoník definuje v rámci právnických osobami subjektů:

- **sdrůžení fyzických a právnických osob** (jsou to zejména obchodní společnosti, družstva, společné podniky, sdružení, politické strany a politické sdružení a jiná sdružení),
- **úcelová sdružení majetku** (jako různé fondy a nadace),
- **jednotky územní samosprávy**.

PO

ZMOCNITEL

Zmocnitel je osoba, která pověřuje (moc) osobě, jež jí v právním úkonu zastupuje.

PO

ZMOCNĚNĚC

Zmocněnec představuje osobu nebo subjekt pověřený (tedy zmocněný) jednáním nějaké jiné osoby.

Občanskoprávní vztahy

Předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci, které rozdělujeme na **hmotné** a **nehmotné**.

1. **Věci hmotné povahy** – dále se rozlišují na movité a nemovité. Movité věci lze přemístit (například vozidlo), nemovité věci nelze přemístit (půda a věci s ní pevně spojené).
2. **Věci nehmotné povahy** – produkty myšlení (vynálezy, know-how [nou-hau], literární, hudební, výtvarná díla atd.), dále také tzv. **ovladatelné přírodní síly** (například elektrina a jiná energie).

Samotné občanskoprávní vztahy rozdělujeme do dvou velkých skupin. Kromě chování lidí je předmětem řešení občanskoprávních vztahů i **právo věcné**. To zahrnuje **vlastnická a spoluvlastnická práva** stejně jako **práva držby a zástavní právo** čili práva k cizím věcem.

Právo vlastnické

Právo vlastnické zajišťuje moc osoby nad věcí.

Jedná se o nejvýznamnější věcné právo. Vlastníkovi toto právo dává nejvyšší a plnou moc nad věcí, která je předmětem vlastnického práva.

Podle občanského zákoníku také může vlastník věc držet, disponovat s ní a používat její užitky. Stejně tak může s věcí nakládat (což znamená, že ji může prodat, směnit nebo někomu darovat). Držená věc se také může stát předmětem závěti.

Ze zákona však nevyplynou pouze práva, ale také určité povinnosti. O své vlastnictví se majitel musí řádně starat a užívat je tak, aby nikoho jiného nepoškozoval. Svým vlastnictvím nesmí majitel ohrozit veřejný zájem, lidské zdraví a životní prostředí.

Vlastnictví však nemusí nutně náležet jen jednomu vlastníkov. Může jít o spoluvlastnictví, které má dvě podoby.

Spoluvlastnictví a společné jmění

Věci může vlastnit jedinec, ale i více osob současně. V takovém případě hovoříme o **spoluvlastnictví k dané věci**. V řadě případů vzniká spoluvlastnictví i ze zákona (například dědictvím, pokud mezi pozůstalé patří manželka a více dětí), může však vzniknout společnou investicí apod. Společné jmění může vzniknout jen mezi manžely.

- **Podílové spoluvlastnictví** – založeno na vzniku podílu, jeho výši, velikosti, neboť podíl vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech souvisejících s vlastnictvím věci.

Podílové spoluvlastnictví je často příčinou konfliktů a sporů, které jsou vesměs řešeny tím, že se jeden z nich (obvykle ten, který má největší podíl) stane výlučným vlastníkem a ostatní spoluvlastníky vyplatí. Pokud se jeden ze spoluvlastníků rozhodne prodat svůj podíl, ostatní spoluvlastníci nebo spoluvlastník mají ze zákona **předkupní právo**.

- **Společné jmění** – vzniká jen mezi manžely ode dne podpisu oddacího listu, a to bez ohledu na to, který z manželů se o pořízení vlastnictví přičinil.

Jedná se o **majetek manželů nabytý za dobu trvání manželství**.

Společné jmění manželů – kdo z něj má více?

Nikdo, respektive oba mají u společně pořízených věcí stejně. Příklad: Manžel pracuje a vydělává peníze, manželka je na mateřské dovolené a nepracuje. Nově pořízená věc je zahrnuta do společného jmění manželů bez ohledu na to, že které peněženky byla uhrzena. Obdobně by tomu bylo, i kdyby například vydělávala jen manželka a manžel byl dlouhodobě bez práce, a tedy bez příjmu. O společně pořízenou věc by se dělili oba stejným dílem, byť by ji financovala pouze manželka a byl by jinak manžel „flink a lump“, který prohýtl svoji podporu v nezaměstnanosti v nejbližším baru...

SOUVISLOSTI

Vztah vlastnictví věci a autorského práva

Vzpomínáte, jak jsme v kapitole **Druhy právních norem** hovořili na str. 23 o autorském právu?

Autorství a vlastnictví (například k věci hmotné povahy) mají svou oporu v právních normách a jsou právně vymahatelné.

Příklad: Pěkný obrázek, který naleznete na internetu, může někomu patřit, někdo je autorem (bude-li nakreslit, nebo vyfotografovat). To, že jste jej prostřednictvím vyhledávacího nástroje našli, ještě neznamená, že jej můžete omezeně použít (např. pro své webové stránky). Vždy byste měli ověřit, zdali nejsou věci uplatňována autorská práva, a případně autora požádat o svolení použít jeho

SOUVISLOSTI

Příklady vlastnictví ohrožující jiný subjekt

Jak bylo již řečeno, vlastnictví majetku neohrožuje a poškozuje práva jiné osoby či instituce nebo mít nežádoucí vliv na životní prostředí.

Příklad 1 – vlastnictví poškozuje životní prostředí

Fyzická osoba vlastní a provozuje autoserwis. Nedostatečným zabezpečením provozovny dochází k úniku ropných produktů do půdy a k průsaku i do blízkého vodního toku.

Zjištění: v tomto případě vlastník autoservisu poškozuje životní prostředí.

Příklad 2 – vlastnictví ohrožuje zdraví jiné osoby

Fyzická osoba vlastní psa. Jedná se sice o malé plemeno, leč zvíře velmi výbojně a kajícl z nedostatečně zajištěného prostoru. Došlo dokonce i k pokousání jiné osoby, z nemého náhubek.

Zjištění: v tomto případě jednoznačně pes (coby vlastnictví jedné osoby) ohrožuje na zdraví druhou osobu.

Příklad 3 – vlastnictví ohrožuje veřejný zájem

Fyzická osoba vlastní nemovitost, v jejíž části jsou prostory ordinací a čekáren. Vlivem neustatečné údržby domu se vyskytuje na zde čekárny plesů.

Zjištění: v tomto případě je ohrožen veřejný zájem, tedy zdraví pacientů, kteří navštěvují lékaře.

SOUVISLOSTI

Předmanželská smlouva

- Musí být uzavřena formou ověřeného notářského zápisu. V předmanželské smlouvě může být také stanoven správce společného jmění (například jeden z manželů).
- Uzavírá se především v situacích, kdy jeden z manželů nese majetkovou rizika (např. podniká). Tím jeden z manželů chrání rodinu před riziky závazků apod.

SOUVISLOSTI

Příklad a souvislosti posouzení problematiky nabytí vlastnictví

V cukrárně zaplatíte tři kopečky zmrzliny v kornoutu. Uskutečnili jste výběr zboží, souhlasíte tím s cenou, kvalitou a místem dodání (to jsou atributy kupní smlouvy). Při předávání dojde k situaci, že zmrzlina spadne na zem a zůstane pouze kornout. Je teď otázkou, v kterém momentě se tak stalo:

1. V případě, že se kupující kornoutu ještě nedotkl, nebyla realizována objednávka („kupní smlouva“), zboží nebylo převzato, avšak kupující zaplatil. Má tedy právo na novou zmrzlinu.
2. V případě, že se kornoutu dotkl a převzal zboží, objednávka byla splněna. K pádu zmrzliny došlo v době, kdy již věc příslušela do vlastnictví kupujícího, ten nemá právo na vrácení peněz. Musel by si zmrzlinu znovu zaplatit.

Okamžik převzetí má tedy zásadní vliv v občanském i obchodním právu. Nutno dodat, že ve většině případů však majitelé cukrárny řeší takový případ novou porcí zdarma, je to však jen marketingové opatření, navíc se jedná o drobnost. Ve větším rozsahu a za podstatně vyšších cen by jistě bylo realizováno právo prodávajícího.

Souvislost s tímto modelovým příkladem je třeba si uvědomit vždy, kdy se jedná o velké zásluky zboží a především o zboží ze zahraničí. Akt předání je zásadním bodem splnění kupní smlouvy. Pro snazší provádění zahraničních operací se členské státy Mezinárodní obchodní komory dohodly na tzv. jednotném výkladu dodacích podmínek zvaných Incoterms. Na obrázku níže vidíte použití značek Incoterms v praxi – na tomto konkrétním případě to znamená **VYPLACENÍ K BOKU LODI** (= ujednání přístavu naložení). Prodávající splní svou povinnost dodání tím, že dodá zboží k boku lodi v ujednaném přístavu naložení.

- **Předmanželská smlouva** – manželé mohou smlouvou rozšířit či naopak zúžit rozsah společného jmění. Děje se tak hlavně před uzavřením manželství a jedná se o tzv. **předmanželskou smlouvu**, která musí být pochopitelně uzavřena ještě před sňatkem. Do společného jmění pak nepatří věci získané před manželstvím, dědictví, věci osobní potřeby, věci související s výkonem povolání, dary a restituce.

Nabývání vlastnictví

Vlastnické právo k věci lze nabýt několika způsoby. Nejčastějším způsobem nabytí majetku je koupě, která (např. v případě nemovitostí) je podložena kupní smlouvou. Nabýt vlastnictví lze však i jinými zákonnými způsoby, například dědictvím, darem apod.

Pokud se nabytí vlastnického práva týká movité věci, dochází k němu až v momentu převzetí věci. K tomu je třeba dodat, že např. i závazná objednávka má právní charakter, především svými důsledky (je to obdoba kupní smlouvy). Obdobně i převzetí zboží je splněním povinností nabízejícího.

Omezení vlastnického práva – věcné břemeno

Věcné břemeno se týká především nemovitostí.

Podstata věcného břemene spočívá v tom, že majitel nemovitosti je povinen něco trpět nebo konat ve prospěch druhé osoby.

Věcná břemena vznikají zejména na základě smluv, závětí, dědického řízení, ale také vydržením aj.

Je také nutné, aby u nemovitosti byla (při vkládání do katastru nemovitostí) zapsána zmínka o věcném břemenu.

Věcná břemena se rozdělují na dva druhy:

1. Věcná břemena spojená s vlastnictvím nemovitosti – přecházejí na každého dalšího vlastníka. Jedná se například o **právo průchodu na vlastní nemovitost přes cizí pozemek**, protože k vlastní nemovitosti neexistuje jiný přístup.
2. Věcná břemena představující právo jen určité (oprávněné) osoby – práva této oprávněné osoby nepřecházejí na jejího právního nástupce. Jedná se například o **právo doživotního užívání nemovitosti původním majitelem** společně se současným uživatelem v přesně vymezených částech (prostorách). Jistě se pamatujete na scény z filmu *Na samotě u lesa* (režiséra Jiřího Menzela a scénáristů Zdeňka Svěráka a Ladislava Smoljaka), kde manželé Lavičkovi jako noví majitelé museli užívat chalupu i s původním majitelem dědou Komárkem.

SOUVISLOSTI

Další příklady zřízení věcného břemene

1. Věcná břemena spojená s vlastnictvím nemovitosti – **př. zmíněný přístup k vlastní nemovitosti přes cizí pozemek** (či po cizí cestě), dále věcné břemeno vedení kanalizace přes pozemek vlastníka, **užití věcného břemene** čerpání vody ze studny vlastníka nebo např. vedení elektrického proudu a jeho rozvod sloupky na pozemku (či nemovitosti) vlastníka apod.
2. Věcná břemena spojená s právem oprávněné osoby – **kromě práva doživotního užívání** v části nemovitosti to může být dále např. pravidelné roční odevzdávání části sklizené úrody ovoce ze sadu původnímu majiteli, **zajištění nákupu pro osobu původního majitele** (která není disponuje právem doživotního užívání nemovitosti) apod.

Smlouvy

Závazkové právo (řešené v občanském zákoníku) se týká vztahů mezi občany navzájem a mezi občany a podnikatelskými subjekty. **Neplatí tedy pro vztahy mezi podnikatelskými subjekty navzájem** (tyto vztahy řeší obchodní zákoník).

Závazkovým právem je právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (tj. pohledávka) od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek.

Závazkový vztah má své naplnění v uzavírání písemných smluv mezi účastníky tohoto vztahu.

Smlouvu můžeme charakterizovat jako vícestranný právní úkon, na jehož základě vznikají účastníkům práva a povinnosti. Účastníci jsou povinni odstranit vše, co by vedlo mezi nimi k rozporům.

V občanském zákoníku je uvedeno několik druhů občanskoprávních smluv. Uvádíme jen ty nejdůležitější a nejpoužívanější. Případného zájemce o podrobnosti odkazujeme na příslušné pasáže občanského zákoníku ČR.

Druhy občanskoprávních smluv

Zmínit můžeme především kupní smlouvu, darovací smlouvu, smlouvu o dílo a nájemní smlouvu.

1. **Kupní smlouva** – takovou smlouvou se prodávající zavazuje, že za určitý obnos převede vlastnická práva k věci na kupujícího.

Smlouva nemusí mít vždy nutně písemnou podobu, ale může být i ústní (viz náš příklad se zmrzlinou uvedený v souvislostech na předchozí straně). U nemovitostí však musí mít nutně podobu písemnou (už kvůli vkladu do katastru nemovitostí). Pokud má věc nějakou vadu, je prodávající povinen na ni kupujícího při prodeji upozornit.

Podobnou formu jako smlouva kupní má také **směnná smlouva** s tím rozdílem, že zde dochází ke směně věci za věc.

2. **Darovací smlouva** – jejím prostřednictvím dárce věc bezúplatně přenechává obdarovanému. U nemovitostí musí být vždy písemná podoba smlouvy.

K darovací smlouvě...

- Pokud má k předání věci dojít až po smrti dárce, je smlouva o daru neplatná.
- Dárce se také může domáhat vrácení daru, pokud se k němu (tedy k daru) obdarovaný chová tak, že tím porušuje dobré mravy.

3. **Smlouva o dílo** – podle ní se zhotovitel zavazuje objednavateli, že mu provede objednané dílo za sjednanou cenu. Cena se ve většině případů platí až po dokončení díla, ale nevylučuje se možnost složení zálohy.

4. **Nájemní smlouva** – podle specifikace této smlouvy pronajímatel přenechává nájemci za úplaty věc, aby ji nájemce dočasně užíval. Nájemce je povinen věc udržovat a pečovat o ni tak, aby na ní nevznikla škoda. Doba nájmu končí podle toho, jak je uvedeno ve smlouvě. Výpověď může být ukončen jen nájem, který je sjednaný na dobu neurčitou. Zvláštní ustanovení platí při sjednávání nájmu u bytu.

Odpovědnost za škodu

Součástí občanského práva je také problematika odpovědnosti za škodu.

Občanský zákoník hovoří o tom, že každý je povinen jednat tak, aby škodám předcházel a aby nedocházelo ke škodám na majetku, zdraví, přírodě a životním prostředí.

Ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu upravují vztahy a závazky vzniklé z toho, že jeden subjekt (tzv. škůdce – to může být fyzická i právnická osoba) způsobil škodu jinému subjektu (poškozenému – opět fyzická či právnická osoba) anebo za tuto škodu jen odpovídá, a je proto zpravidla povinen z titulu této odpovědnosti vzniklou škodu poškozenému nahradit.

Způsobí-li škodu více škůdců, odpovídají za škodu nerozdílně. Může také dojít k tomu, že poškozený škodu přímo zavinil. Pokud je tomu tak, nese škodu poměrně, tzn. postupuje se, jako by bylo více škůdců.

SOUVISLOSTI

Pozor na podstatné rozdíly mezi uzavřením smlouvy na základě občanského zákoníku a smlouvou vyplývající ze znění obchodního zákoníku!

Na toto by si měl dát každý skutečně pozorný. Osoba vstupující do smluvního práva by si měla vždy přesvědčit, zda je jí podepisována smlouva uzavírána podle občanského, podle obchodního zákoníku – to má totiž značčné subjekty zásadní význam!

Znění podle obchodního zákoníku má (na rozdíl od občanského) množství specifik, z nichž některá nemusí být pro účastníky přiznání.

V obchodním zákoníku je řada právních úkonů méně striktní povahy (na rozdíl od občanského). Zjednodušeně řečeno – z uvedeného plyne, že to, co by u občanského zákoníku posouzeno jako neplatné (pro nedostatek obsahové záležitosti), bude podle obchodního zákoníku i nadále probíhat.

Pokud některému z účastníků smluvního práva unikne, že vztah je podřízen obchodnímu zákoníku, může být nemile překvapen za ním (a pro něj nepřiznivými) právními důsledky, například v podobě nenabytí vlastnického práva, dřívějších promíček práv či rovněž neplatnosti smlouvy apod.

Pokud si tedy nebudete právním dokumentem (návrhem smlouvy) jisti, konzultujte jeho s odborníkem nebo si poraďte se s právníkem.

Smlouva uzavřená

A) podle občanského zákoníku

B) podle obchodního zákoníku

≠

SOUVISLOSTI

Přiměřenost při odvrácení hrozby škody
Ten, komu hrozí škoda, je povinen ji odvrátit, avšak přiměřeným způsobem.

Příklad: Českou laickou i odbornou veřejnost zaujal před nedávným případ jistého klenotníka, který byl přepaden zlodějí. Při napadení bránil a lupiče usmrtil. Zároveň byl kvalifikován jako nepřiměřený a soud rozhodl o trestu pro klenotníka na základě nepřiměřené obrany. Rozsudek byl odůvodněn konstatováním, že cena lidského života je vyšší než hodnota jakéhokoli zboží. Rozhodnutí soudu bylo přijato různě, zvláště laická veřejnost měla námitky – zabít bylo neudržitelné, klenotník se bránil napadení, chránil svůj majetek atd. Rozsudek potvrdil i odvolací soud vyššího stupně.

Posouzení míry zavinění škody

Škody vznikají z objektivních i subjektivních příčin. Některé mohou vznikat v důsledku objektivních příčin – působením přírodních živlů (například povodeň či požár), jiné vznikají ze subjektivních důvodů (například z nedbalosti či úmyslným činem).

Proto se většinou (pokud to není zřejmé jako v případě povodně) musí zjišťovat, kdo a do jaké míry škodu zavinil. Zavinění není v občanském zákoníku definováno, proto se pro posuzování zavinění v občanskoprávních vztazích používají definice jiného právního předpisu, a to **trestního zákoníku**.

V trestním právu je zakotvena **presumpce (předpoklad) neviny**. Soud musí vinu pachatelů prokázat. (Více viz kapitola Trestní právo, str. 95, *Orgány činné v trestním řízení – Obviněný*).

SOUVISLOSTI

Koda, kterou způsobí nezletilý

Malé děti si hrají na zahradě a při hře s míčem zbijí sousedovi okno. Rodiče jsou povinni škodu hradit. O totéž se může jednat u opatrovníků. Je třeba podotknout, že v trestním právu je stanovena hranice 15 let, o jejíhož dosažení není pachatel trestně zodpovědný. V právu občanském však žádná věková hranice není a odpovědnost nezletilých se posuzuje podle toho, zda mohli ovládnout své jednání a posoudit jeho následky.

Zvláštní případy odpovědnosti za škodu

Nezletilý nebo ten, kdo je stížen duševní poruchou, odpovídá za způsobenou škodu, je-li schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. S ním však také odpovídá za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled.

Není-li ten, kdo způsobí škodu, pro nezletilost nebo pro duševní poruchu schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu pouze ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled.

Náhrada škody

U rozsahu náhrady škody se hradí **skutečná hodnota**, případně i to, o co poškozený přišel (například tzv. ušlý zisk v případě neschopnosti vykonávat práci).

Z čeho se vychází při náhradě škody:

- Při určování ceny poškozené věci se musí vycházet z ceny, kterou věc měla v době poškození.
- Při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění.

SOUVISLOSTI

Výše jednorázového odškodnění při úmrtí

Podle této v současnosti platné vyhlášky platí, že za škodu usmrcením náleží pozostalým jednorázové odškodnění, a to:

manželovi nebo manželce 240 000 Kč,
každému dítěti 240 000 Kč,
každému rodiči 240 000 Kč,
každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč,
každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč,
každé další blízké osobě *) žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.

Vyčet tzv. osob blízkých konkrétně stanoví občanský zákoník.

POJEM

ZŮSTAVITEL

Zůstavitel je fyzická osoba, jejíž práva a závazky přechází po její smrti na jejího dědice.

SOUVISLOSTI

Do dědi, pokud neexistuje dědic nebo dojde k odmítnutí dědictví?

Jen má-li zůstavitel dědice nebo dojde-li k odmítnutí dědictví, pak majetek připadne státu.

Ministerstvo zdravotnictví stanoví (v dohodě s Ministerstvem práce a sociálních věcí) prostřednictvím příslušné vyhlášky výši, do které lze poskytnout náhradu za bolest a za ztížení společenského uplatnění, a určí výši náhrady v jednotlivých případech.

Z důvodů zvláštních skutečností soud náhradu škody přiměřeně sníží. Zároveň přihlédne nejen k tomu, jak ke škodě došlo, ale i k osobním a majetkovým poměrům fyzické osoby, která ji způsobila, a rovněž k poměrům fyzické osoby, která byla poškozena. Snížení nelze provést, jde-li o škodu způsobenou úmyslně.

Dědické právo

Toto právo obsahuje souhrn všech právních norem upravujících přechod práv a závazků zemřelého na právní nástupce.

V souvislosti s dědickým právem stojí za zmínku zejména dědění ze zákona, dědění ze závěti, stav odmítnutí dědictví, vydědění a potvrzení o dědictví.

Dědění ze zákona

Dědicem je ten, na koho přejdou práva a povinnosti zemřelé osoby podle ustanovení občanského zákoníku o dědickém nástupnictví.

V širším smyslu jde o osobu, kterou zákon nebo závěť za dědice povolá.

Dědictví se nabyvá smrtí zůstavitele. Dědit lze ze závěti nebo ze zákona, může ovšem dojít také ke kombinaci obou typů dědění.

Dědění ze zákona vzniká v případě, že zůstavitel nezanechal závěť, nebo pokud v závěti rozhodl jen o části svého majetku, případně pokud dědictví (nebo jeho části) nenabyl některý z dědiců ze závěti.

Zákon rozeznává několik dědických skupin:

1. V první skupině dědí zůstavitelovy děti a manžel nebo partner, a to tak, že každý z nich stejným dílem. Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho další děti.
2. Nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé skupině manžel nebo partner, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti.
3. Ve třetí skupině stejným dílem dědí zůstavitelovi sourozenci a ti, kteří žili se zůstavitelem opět nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli od kázání výživou na zůstavitele.
4. Ve čtvrté skupině dědí stejným dílem prarodiče zůstavitele, a nedědí-li žádný z nich, dědí stejným dílem jejich děti.
5. Nezanal-li zůstavitel žádné dědice (nebo zůstavitelovi dědici jsou nezpůsobilí dědit či bylo-li dědictví odmítnuto), připadá dědictví státu.

Dědění ze závěti

Dědění ze závěti je prioritním právem vůči dědění ze zákona, neboť plní rozhodovací právo občana. Dědění ze zákona tak plní podpůrnou funkci.

Závěť je jednostranný právní úkon, kterým zůstavitel rozhodne pro případ své smrti, co se stane s jeho majetkem (nebo jeho částí), a určuje, komu připadne.

Formou závěti tedy zůstavitel určuje dědice.

Formy závěti:

- Závěť může zůstavitel napsat vlastní rukou. Musí jí být zároveň vlastnoručně podepsána.
- Zůstavitel může také závěť sepsat strojopisně, ovšem za účasti nejméně dvou svědků. Současně musí zůstavitel před přítomnými výslovně projevit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. I tato podoba závěti musí být opatřena podpisy – zůstavitelovým a podpisy obou svědků. Svědci ovšem nemusí znát obsah této závěti.
- Může být také porizena ve formě notářského zápisu.

Bez ohledu na formu musí být v každé závěti uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná.

Další aspekty závěti:

- Zůstavitel, který nemůže číst nebo psát, musí svou poslední vůli projevit také před svědky, kteří ji zapíší, přečtou zůstaviteli a podepíší.
- Závěť musí pamatovat na tzv. **neopomenutelné dědice**, tedy potomky zůstavitele.
- Nezletilí, kteří dovršili věku 14 let, mohou projevit poslední vůli pouze formou notářského zápisu.
- Svědky mohou být pouze osoby, které jsou způsobilé k právním úkonům. Svědky nemohou být osoby nevidomé, neslyšící, němé, ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, a osoby, které mají podle závěti dědit.
- V závěti zůstavitel ustanoví dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, které jim mají připadnout. Nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné.
- Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona.

Odmítnutí dědictví

Dědic může dědictví odmítnout, a to předepsaným způsobem. Buď tak učiní u soudu, nebo písemným prohlášením. Dědictví lze odmítnout i v zastoupení, ale musí k tomu být vystavena náležitá plná moc pro tuto skutečnost.

SOUVISLOSTI

Dědí se i dluhy?

- Ano. Dědické právo stanoví přechod práv, ale i závazků (i) zemřelého na právní nástupce. Pokud tedy dědic přijal dědictví jako takové (neodmítl je), pak v zásadě ze zákona přebírá i dluhy zůstavitele.

Do jaké výše je dědic povinen uhradit dluh zůstavitele?

- Každý dědic odpovídá za dluhy zůstavitele pouze do výše nabytého dědictví. Příklad: dědic po zůstaviteli zdědil finanční hotovost ve výši 50 000 Kč, ale také závazek v podobě dosud nespaceného spotřebitelského úvěru ve výši 60 000 Kč. Dědic je povinen uhradit tento závazek ve výši max. 50 000 Kč.

POJEM

SYNONYMA ZÁVĚTI

Závěť = poslední vůle = testament

SOUVISLOSTI

Závěť a tzv. neopomenutelný dědic

Zůstavitel nesmí v závěti opomenout dědické nároky určitých osob, které jsou proto nazývány neopomenutelnými dědici. Jsou to výlučně potomci zůstavitele, a to nejen v prvním stupni, tj. jeho děti, ale i potomci druhého, příp. dalšího stupně (příčímž ovšem potomek bližší vylučuje z dědění potomka vzdálenějšího). Pozor, mohou to být tedy např. i nevlastní sourozenci, kteří budou dědit po zůstaviteli.

Nerespektuje-li závěť uvedená práva neopomenutelného dědice, je neplatná, a to zcela nebo zčásti. Jde však tzv. o relativní neplatnost, k níž soud přihlíží jen k námitce neopomenutelného dědice. Neuplatní-li ji, je závěť platná.

VÍTE, ŽE...?

Komplikované případy závětí v literatuře

Rada detektivních románů je založena na existenci dvou závětí, starší a novější. Zvláště angličtí autoři detektivek, zejména Agatha Christie, často využívají existence nebo naopak nenalezení závěti, ačkoliv všichni jsou přesvědčeni o její existenci, popřípadě o porušení závěti těsně před smrtí, o čemž řada potenciálních dědiců nemá ponětí atd. Pokuste si vzpomenout na vlastní zkušenosti s literaturou tohoto typu; například jímého autora pracujícího v některých svých detektivkách se závěti.

SOUVISLOSTI

Kdo je vyloučen z dědictví?

Nedědí ten, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželovi, dětem či rodičům anebo zavržením hodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.

VÍTE, ŽE...?

Postavení notáře v angloamerickém systému práva

Právo je náplň práce notáře značně podobná agendě notáře českého. Jeho postavení je v právním systému poměrně odlišné. Například notář v USA nemusí mít nutné právnické vzdělání. Jeho činnost se omezuje na poskytování méně důležitých služeb – například jen na ověřování podpisů, přijímání přísah či vyřízení agendy závětí (tzv. *trustee* – jako správce dědictví, vykonavatel závětí).

SOUVISLOSTI

Příklad funkce notářské úschovy

Typickým příkladem použití notářské úschovy může být prodej nemovitosti. Kupující složí finanční částku (kupní cenu nemovitosti) právě u notáře v notářské úschově. Prodávající tuto částku za prodej obdrží až v okamžiku, kdy je nemovitost zapsaná v katastru nemovitostí pod novým majitelem (tedy kupujícím). Kupující tak má jistotu, že finanční částka nebude prodávajícím přijata, aniž ten převede prodanou nemovitost na nového vlastníka. Pokud v budoucnu budete řešit obdobný případ, určité institut notářské úschovy využijte.

POJEM

NOTÁŘSKÝ KONCIPIENT

Notářský koncipient je zaměstnanec samotného notáře. Z jeho pověření provádí notářské úkony. Podobně jako notáři jsou i notářští koncipienti vedeni v příslušném seznamu notářské komory.

Právo na odmítnutí dědictví trvá jeden měsíc od doby, kdy soud vyzval dědice, aby se k dědictví vyjádřil. Soud zároveň informuje o možnosti dědictví odmítnout. Ve zvláštních případech může soud tuto lhůtu prodloužit.

K odmítnutí dědictví dědic nemůže připojit výhrady nebo podmínky. Rovněž nemůže odmítnout dědictví jen zčásti (tedy například jen dluhy a závazky zůstavitele – viz souvislosti Dědi se i dluhy? na str. 47 nahoře).

◀ Dědic může být za jistých okolností z dědění i vyloučen (tedy může být vyděděn).

Vydědění

Zůstavitel může vydědit potomka, jestliže:

- a) v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech,
- b) o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl,
- c) byl potomek odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku,
- d) potomek trvale vede nezřízený život.

Vydědění musí být provedeno písemně a musí být všechny skutečnosti doloženy.

Potvrzení o dědictví

Pokud je jen jeden dědic, soud potvrdí, že dědictví nabylo. Pokud je dědiců více, musí dojít před soudem k tzv. vypořádání dědictví a dědicí uzavřít dohodu.

Pokud tato dohoda neodporuje dobrým mravům, bývá soudem ihned potvrzena. Nedojde-li k dohodě, soud potvrdí nabytí dědictví těm, jejichž dědicí právo bylo prokázáno.

Funkce notářství

V předcházejícím textu byla zmíněna jedna z funkcí notáře.

Notář je osoba s právnickým vzděláním, která na určeném místě vykonává především činnost notářského úřadu a dále poskytuje určité formy právní pomoci.

• Mezi hlavní činnosti a funkce notáře u nás patří zejména:

- sepisování veřejných listin (například zmíněné závětí, ale rovněž různých společenských smluv o založení družstva či obchodní společnosti, sepsání dlužnických závazků atd.),
- osvědčuje určité skutečnosti (například ověřuje fotokopie podle originálu, potvrzuje autenticitu podpisu, v případě, že se osoba podepíše na listinu před očima notáře nebo člena jeho úřadu, osvědčuje správný záznam konání schůze atd.),
- přijímá důležité listiny do úschovy (případně je předává jiné osobě) atd.

◀ V rámci právní pomoci může:

- zastupovat fyzické či právnické osoby v některých jednáních se státními institucemi,
- na základě pověření soudem vyřizovat dědické řízení,
- spravovat cizí majetek, přijímat majetek do tzv. *úschovy* (finanční hotovost),
- poskytovat právní rady a jiné formy pomoci občanům, tedy fyzickým osobám, jakož i osobám právnickým.

Notář je do své funkce jmenován, a to ministrem spravedlnosti na návrh profesní organizace notářů čili Notářské komory ČR. Musí to být právník s minimálně pětiletou notářskou praxí (například praxí notářského koncipienta, zaměstnance v některém notářském úřadu) a po složení notářské zkoušky.